

Nr 744

Av herr **Ohlin m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 139, angående garanti för visst lån till Aktiebolaget Statens skogsindustrier.

När Aktiebolaget Statens Skogsindustrier bildades 1941 och vid 1942 års början övertog de skogsindustrier, som tidigare drivits i domänverkets egen regi, skedde detta efter utredningar om formerna för statens fortsatta verksamhet på det skogsindustriella området. Omorganisationen hade fått särskild aktualitet i och med övertagande av karlsborgsanläggningarna i Norrbotten, där det främst ur sysselsättningssynpunkt var angeläget att den industriella verksamheten kunde fortsätta. År 1942 ändrades bolagsordningen därhän att aktiekapitalet, som vid den första bolagsstämman bestämts till mycket blygsamma belopp, nu fastställdes till minst 22 miljoner kronor. Bolaget övertog domänverkets anläggningar med äganderätt, men domänverket skulle ha äganderätten till aktierna.

Vid riksdagsbehandlingen, som föregick den här berörda omorganisationen, uttalade jordbruksutskottet önskvärldheten av att styrelsen inte i sin helhet — som ursprungligen avsetts — skulle väljas av domänverket. Två av styrelsens ledamöter borde enligt utskottet utses av Kungl. Maj:t, vilket också blev riksdagens beslut. Vidare uttalades att bolaget, som skulle erhålla sin råvara från domänverkets skogar, vid betalning borde följa den öppna marknadens priser, då det var önskvärt att bolaget arbetade under i huvudsak samma betingelser som ett av enskilt kapital stött företag. Såväl utskottet som riksdagen var enhälliga på denna punkt. Under debatten i riksdagen framförde herr Lövgren (s) att det enligt hans mening varit riktigare att det nya bolaget begränsats till att omfatta domänverkets anläggningar i Norrbotten, att man lagt de där befintliga statsskogarna under bolagets förvaltning och att bolaget haft sitt säte i Norrbotten. Något yrkande härom framställdes emellertid inte.

Statens skogsindustrier har sedan starten 1942 visat en mycket kraftig expansion genom nyanläggningar, utbyggnad och upprustning av redan befintliga anläggningar samt genom övertagande av industrier, som inköpts från privata ägare. Sålunda erhöll bolaget 1947 riksdagens medgivande till inköp av Laxå bruk för en köpeskilling av 3,7 milj. kronor. Enligt den tioårsberättelse, som utgavs 1952, omfattade bolaget vid denna tid 15 olika förvaltningar med sammanlagt över 20 olika industrianläggningar spridda över hela landet. Utvidgningen av bolagets verksamhet har sedan ytterligare ökat.

Vad som inför denna kraftiga expansion inom loppet av en relativt begränsad tidrymd tilldrar sig särskilt intresse är bolagets kapitalförsörjning. År 1953 erhöll bolaget med riksdagens medgivande en ökning av aktiekapitalet från 22 milj. kronor till 44 milj. kronor. Från bolagets sida hade hävdats att aktiekapitalet i jämförelse med rörelsens omfattning var för litet och att det inte stod i paritet med de inom enskilda företag vanliga relationerna mellan aktiekapital och årsomslutning. Samtidigt som bolaget sålunda fick sitt aktiekapital fördubblat erhöll domänverket möjlighet att öka kreditsumman för bolagets räkning med 30 milj. kronor eller tillhoppa med tidigare krediter till högst 80 milj. kronor.

Beträffande bolagets investeringar framgår av den föreliggande propositionen nr 139 att bolaget från 1942 fram till årsskiftet 1955/56 totalt investerat 290 milj. kronor. En sammanställning av bolagets utgivna årsberättelser ger vid handen att det redovisade egna kapitalet år 1954 utgjorde 51,2 milj. kronor, varav sålunda endast omkring 5,7 milj. kronor utgör fonderade vinstmedel. I det egna kapitalet ingår då nettovinsten utan avdrag för beslutad vinstutdelning. Om vinstutdelningen beaktas blir siffran för nybildat eget kapital mindre. I förhållande till den statliga koncernens rörelse har den redovisade vinsten varit blygsam, vilket gör att skattebelastningen också varit relativt obetydlig — långt mindre än för företag av motsvarande storlek inom det enskilda näringslivet.

En väsentlig del av koncernens vinster har disponerats dels till pensionsavsättningar och dels i form av dolda reserver i nedskrivna varulager.

Det i koncernen arbetande främmande kapitalet har undergått kraftiga förändringar. År 1942 utgjorde de främmande skulderna 12 milj. kronor. De har intill 1954 ökat upp till 189,4 milj. kronor, varav under rubriken »Förlag» redovisas 33,7 milj. kronor och såsom inteckningslån 31 milj. kr. De kortfristiga skulderna har under 1954 undergått en oerhörd stegring — från 44,6 till 122,6 milj. kr. eller med 78 milj. kr. En väsentlig del härav har använts för varaktiga investeringar. Det förefaller alltså som om en stor del av de kortfristiga skulderna övergått till att få långfristig karaktär. Ett närmare klarläggande på denna punkt vore av värde, men förutsättningen härför är att balansräkningens skuldsida närmare specificeras. En sådan fullständig specifikation saknas emellertid i de officiella sifferredovisningarna.

Vad som tydligt framgår av dessa är emellertid att investeringstillgångarna ökat i snabbare takt än det egna kapitalets tillväxt och den långfristiga upplåningen. Endast omkring hälften av de kortfristiga skulderna synes ha täckning i likvida omsättningstillgångar. Om inte speciella avtal träffats med leverantörerna, kan likviditeten anses vara ansträngd.

Den under åren 1949—1954 redovisade nettovinsten uppgår till ca 2,2 milj. kr. per år. Om hänsyn toges till rörelsens omfattning måste denna avkastning sägas ha varit låg.

I ett statligt företag av den omfattning som Statens skogsindustrier har bör det ligga i det allmännas intresse att bolagets verksamhet har den inriktning och den ekonomiska struktur, som ur allmänna synpunkter kan vara önskvärd. Då det av vad som här anförts beträffande företagets ekonomiska struktur kan sättas frågetecken på flera punkter, förefaller det klart att det ur det allmännas synpunkt bör vara önskvärt med ett klarläggande. Vi yrkar därför att en utredning beträffande de syften som det allmänna önskar uppnå genom bolagets verksamhet kommer till stånd. En sådan utredning måste gå vida längre än den utredning om bolagets finansiella problem som departementschefen antytt i propositionen skall företas inom företaget. En opartisk utredning är erforderlig, som belyser hittills uppnådda resultat, och frågan huruvida en fortsatt väsentlig utvidgning av verksamheten skulle medföra samhällsekonomiska fördelar och på vad sätt den i så fall skall komma till stånd utan att hindra en ur allmänna synpunkter fördelaktig utvidgning av hittills mera räntabla enskilda företag. Därvid bör bl. a. de transportekonomiska förutsättningarna ägnas uppmärksamhet.

Det har ofta och inte minst i riksdagsdebatter påpekats att Statens skogsindustrier bör ha samma förutsättningar som enskilda företag. Inom ett enskilt företag måste man noga planlägga sitt investeringsprogram inte minst med hänsyn till den nödvändiga kapitalanskaffningen. Det är i sådana företag icke vanligt och under rådande förhållanden knappast möjligt att genom kortfristig upplåning från leverantörer finansiera investeringar såsom faktiskt skett inom Statens skogsindustrier. Det torde också vara uteslutet att ställa ägarna inför den situationen att i efterhand anskaffa medel till mera varaktig finansiering av företagets expansion. Detta är emellertid vad som skett och sker beträffande Statens skogsindustrier. Riksdagen har gång efter annan ställts inför ett fait accompli av denna art. I samband med den av oss begärda utredningen, där bolaget givetvis bör vara representerat, bör sålunda även riktlinjer uppdragas för bolagets eventuella utvidgning och konsekvenserna härav för bolagets kapitalbehov och kapitalanskaffning klarläggas.

Enligt vad som uppges i den föreliggande propositionen har bolaget f. n. i gång utbyggnader vid massafabriken i Karlsborg, varvid denna fabrik skall ges en total produktionskapacitet av 120 000 ton sulfatmassa per år. Samtidigt skall det där belägna pappersbrukets kapacitet ökas från 18 000 ton till 60 000 ton kraftpapper per år. I Skinnskatteberg pågår en utbyggnad av wallboardfabriken för en ytterligare tillverkningskapacitet av 25 000 ton per år. Grovt räknat torde dessa utbyggnader kräva ett kapital av ca 100 milj. kr. Byggnadsplanerna för Otterbäcken, som endast i förbigående omnämns i bolagets skrivelse, skulle i dagens läge kräva en kapitalinsats av omkring 80 milj. kr. Utöver dessa investeringssummor torde bolaget behöva ytterligare rörelsekapital. Summerar man ihop dessa kapitalbehov,

kommer de att sannolikt överstiga 200 milj. kronor. Då bolaget redan nu befinner sig i likviditetssvårigheter förefaller den av bolaget begärda lånesumman av 60 milj. kronor vara uppenbart för liten, om ett sådant expansionsprogram skall genomföras. När departementschefen nu föreslår riksdagen att bevilja bolaget möjlighet till ett kortfristigt lån av 35 milj. kronor, och man sätter detta medgivande i relation till bolagets verkliga kapitalbehov, framstår det utan vidare klart att med den kreditsumman endast en tillfällig lättnad kan ges och att bolaget måste ha svårt att klara de redan igångsatta stora utbyggnaderna av de befintliga industrierna. Att dessutom påbörja en ny stor anläggning i Otterbäcken är uppenbarligen uteslutet. Inga nya större investeringar bör komma till stånd, innan de samhällsekonomiska förutsättningarna härför klargjorts genom den ovan av oss föreslagna utredningen. Redan de påbörjade investeringarna, som avses skola finansieras med upplåning, är så omfattande och kräver så stora krediter att de knappast står i god överensstämmelse med den återhållsamhet i fråga om investeringar som den hårda offentliga kreditåstramningen avser att åstadkomma.

Vi är väl medvetna om att Statens skogsindustrier är i trängande behov av kapital, och vi vill därför i princip inte motsätta oss förslaget att bolaget erhåller ett kortfristigt lån på det sätt och i den omfattning som departementschefen föreslagit. Då vi emellertid anser att en utredning av förutsättningarna för bolagets verksamhet och framtida kapitalbehov är nödvändig innan bolaget tillföres ytterligare medel, anser vi att en sådan utredning bör föregå beviljandet av ytterligare kreditgaranti. Om en sådan utredning göres med skyndsamhet, skulle frågan om bolagets kapitalbehov kunna upptas till behandling vid höstriksdagen. Vi yrkar därför att den föreliggande propositionen avslås och att en utredning kommer till stånd. Riksdagen skulle då kunna behandla bolagets mest trängande lånebehov vid höstriksdagen.

Bolagets finansiering på längre sikt bör behandlas på annat sätt än som hittills skett. I sitt utlåtande över Statens skogsindustriers begäran om ett långfristigt lån på 60 milj. kronor har fullmäktige i riksgäldskontoret uttalat, att de kunnat gå med på en summa av 30 milj. kronor i ett kortfristigt lån såsom ett provisorium för täckande av bolagets mest trängande behov. Riksgäldskontoret betonar samtidigt att en utredning av bolagets kapitalförsörjning på längre sikt bör komma till stånd. Vidare påpekas att den av bolaget begärda lånegarantien på 60 milj. kronor är en anordning, som inte torde ha varit avsedd av statsmakterna vid 1953 års beslut. Bortsett från att en kapitalinvestering av denna storleksordning inte står i samklang med den av statsmakterna förda åstramningspolitiken, säger riksgäldskontoret, har denna fråga en stor principiell räckvidd. I princip är det enligt riksgäldskontorets mening ingen skillnad mellan statlig upplåning genom riksgäldskontoret och statsgaranterad upplåning

genom ett statligt bolag. En framställning av det slag som Statens skogsindustrier här gjort bör därför bedömas på samma sätt som investeringsanslag över budgeten. Om krav av detta slag bedömes vid budgetberedningen, kan där en avvägning göras gentemot andra liknande spörsmål. Såväl inom den allmänna som den enskilda sektorn är det nödvändigt med återhållsamhet i fråga om nya investeringar. Vi delar dessa av riksgäldsfullmäktige framförda synpunkter. I konsekvens härmed anser vi att när Statens skogsindustriers framtida investeringsplaner och kapitalbehov blir klarlagda, bör frågan om statlig medverkan vid företagets finansiering behandlas i samband med övriga frågor som gäller större statliga investeringar.

Vad Statens skogsindustriers råvaruförsörjning beträffar sker den enligt riksdagens beslut i första hand från de av domänverket förvaltade statskogarna. Domänverket förenar uppgiften att dels vara huvudleverantör, dels aktieägare och förläggare i fråga om krediter. Domänverkets huvudsakliga inkomster torde dock alltjämt erhållas genom virkesförsäljningar till enskilda avnämare. Den av oss begärda utredningen synes också beröra frågan om hur Statens skogsindustriers virkesförsörjning bör ordnas, så att företaget konkurrerar under lika villkor med de enskilda förädlingsindustrierna.

Med anledning av vad som här anförts hemställes,

att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 139 måtte avslå det där begärda bemyndigandet, att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om en skyndsamt utredning beträffande Statens skogsindustrier i enlighet med vad i motionen uttalats samt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t betona vikten av att statliga affärsföretag i fråga om kreditförsörjningen icke ges någon privilegierad ställning utan behandlas på samma sätt som den enskilda företagsamheten.

Stockholm den 17 april 1956

Bertil Ohlin

O. Malmberg,
Skövde

Filip Kristensson
i Osby

Per A. Johnsson
i Kastanjegården

Manne Ståhl

Sven Gustafson
i Göteborg

Ragnhild Sandström